

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris

C.Z.U. 343.82

CHISARI-LUNGU OXANA

**DEBUTUL PROCESULUI DE MODERNIZARE
A JUSTIȚIEI NAȚIONALE**

SPECIALITATEA: 551.01 – TEORIA GENERALĂ A DREPTULUI

AUTOREFERATUL TEZEI DE DOCTOR ÎN DREPT

CHIȘINĂU, 2016

Teza a fost elaborată în cadrul catedrei Teoria și Istoria dreptului (Departament Drept public) a Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova.

Conducător științific: Aramă Elena, doctor habilitat în drept, profesor universitar, USM.

Referenți oficiali:

1. Grecu Raisa, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar.
2. Negru Alina, doctor în drept.

Componența Consiliului Științific specializat:

1. Baltag Dumitru, doctor habilitat în drept, profesor universitar - **Președinte**.
2. Coptileț Valentina, doctor în drept , conferențiar universitar – **secretar științific**.
3. Avornic Gheorghe, doctor habilitat în drept, profesor universitar.
4. Smochină Andrei, doctor habilitat în drept, profesor universitar.
5. Negru Andrei, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar.
6. Tașcă Mihai, doctor în drept , cercetător științific superior.

Susținerea va avea loc la 26 august 2016, ora 10.00 în ședința Consiliului Științific Specializat D 30. 551.01 – 03 din cadrul Universității de Stat din Moldova, mun. Chișinău, str. A.Mateevici, 60. Teza și autoreferatul pot fi consultate la biblioteca Universității de Stat din Moldova și pe pagina Web a CNAA (www.cnaa.md).

Autoreferatul a fost expediat la _____ 2016.

Secretar științific:

Coptileț Valentina, doctor în drept , conferențiar universitar.

Conducător științific:

Aramă Elena, doctor habilitat în drept, profesor universitar

Autor: Chisari-Lungu Oxana

© Chisari-Lungu Oxana

INTRODUCERE

Actualitatea temei de cercetare. Statul de drept reprezintă idealul spre care tind statele contemporane cu regimuri politice democratice. Populația Republicii Moldova, după înlăturarea regimului totalitar sovietic, a manifestat ferma doleanță de a porni pe calea reformelor, a edificării unui stat de drept, în care în calitate de valori supreme să triumfe echitatea, dreptatea, drepturile și libertățile omului, supremația dreptului. Istoria a mai adăugat unele învățăminte la tezaurul înțelepciunii politice și a conștiinței civice, astfel încât devine clar că accelerarea procesului de edificare a statului de drept nu depinde numai de guvernanți, ci și de vigilența și acțiunea guvernaților, inclusiv a oamenilor de știință, care prin analiza științifică a fenomenului statului de drept și a trăsăturilor sale caracteristice pot și trebuie să participe la acest proces.

Printre exigențele statului de drept o cerință indispensabilă o reprezintă necesitatea creării unei justiții independente, imparțiale, aptă a soluționa litigiile corect, conform legii, indiferent de statutul juridic, social etc. al justițiabililor.

Reforma judiciară și de drept a fost inițiată după declararea independenței Republicii Moldova, dar și actualmente mai există dificultăți (de ordin obiectiv, dar și subiectiv) în promovarea ei, ceea ce nu contribuie la intensificarea protecției drepturilor persoanelor și nici la sporirea gradului de încredere a populației față de justiție. Reticența față de justiție și chiar absența încrederii poporului nostru în justiție este un fenomen ce are origini îndepărtate, cu rădăcini adânci în istorie.

Justiția în sens de dreptate este valoarea cea mai profundă la care oamenii, organizați în societate, au aspirat pe parcursul istoriei, de-a lungul secolelor. Sentimentul de dreptate, aspirația către dreptate sunt niște permanente ale ființei umane și ale societății contemporane. Nevoia societății de stabilitate în instituțiile sale, de siguranță a persoanelor pentru a perpetua existența sa, (stabilitatea asigurând că activitatea lor se va desfășura în liniște și drepturile persoanelor vor fi respectate), nu se poate realiza decât pe baza ideii de justiție.

Experiența trecutului ne demonstrează că există o legătură directă între transformările social-economice și instituțiile puterii de stat, inclusiv a puterii judiciare, fiindcă de ea depinde în cel mai înalt grad ce valori va proteja judecătorul, cu ajutorul căror mijloace și ce rezultate în consecință vor fi atinse.

Elaborarea unui studiu care, pe baza materialelor concrete, să determine schimbarea de paradigmă în ceea ce privește potențialul social, politic și

juridic al modificărilor din sfera justiției, perceperea acesteia în manifestarea ei doctrinară plenară, precum și relevanța ei pentru societate și, concomitent, pentru fiecare persoană în parte, dificultățile de promovare a măsurilor noi pot avea un rol important în demersul de concepere și dezvoltare a complexității procesului de modernizare a justiției, de reglementare legislativă a domeniului respectiv și de implementare practică a acestor măsuri în viața social-politică. Dezvoltarea democratică a unui stat și societăți este posibilă cu condiția luării în considerare și aprecierii corecte a trecutului juridic, pentru că în domeniul juridic o componentă importantă o reprezintă tradițiile, obiceiurile, moravurile, care stau la fundamentul formării concepției despre dreptate și echitate.

Scopul și obiectivele lucrării. Scopul tezei este de a prezenta pe baza izvoarelor normative, de arhivă și literare, o caracterizare integrală a proceselor complexe ce au avut loc în spațiul național (Basarabia) în domeniul sistemului judiciar, în special, a organizării judecătorești în prima etapă a perioadei moderne și anume în a II-a jumătate a secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea.

Pentru realizarea scopului propus au fost avansate următoarele obiective:

- Examinarea doctrinei juridice cu privire la conceptul de modernizare a justiției, principiile și trăsăturile relevante ale acestui proces;
- Dezvoltarea concepțiilor teoretice și a modelelor practice propuse pentru reformarea sistemului judiciar în Imperiul Rus (a cărui parte era la acel moment Basarabia) la mijlocul secolului al XIX-lea;
- Determinarea sistemului de organe ce exercitau puterea judecătorească în Basarabia în a II-a jumătate a secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea;
- Caracterizarea evoluției componenței și competenței organelor judecătorești și a organelor ce contribuiau la înfăptuirea justiției în Basarabia în a II jumătate a secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea;
- Aprecierea obiectivă a proceselor de modernizare a organizării judecătorești în Basarabia și a factorilor care influențau aceste modificări, atât în sensul avansării pe calea modernizării justiției, cât și a limitării potențialului democratic al modelului teoretic;
- Stabilirea legăturii indestructibile între organizarea de stat, gradul de democrație al regimului politic și organizarea judecătorească;
- Dezvăluirea contradicției principale între caracterul privind gradul de modernitate al reformei judiciare ruse din anii 60 ai secolului al XIX-lea și rezultatul implementării acesteia la nivel basarabean;
- Argumentarea dependenței rezultatelor implementării reformei judiciare în Basarabia de politica antinațională promovată de țarism;

- Valorificarea experienței istorice și a învățămintelor acesteia în vederea redresării situației în domeniul actual al justiției Republicii Moldova.

Noutatea științifică a rezultatelor obținute se manifestă în faptul că teza constituie un prim studiu amplu ce reflectă în conexiunea diverselor momente evoluția organizării judecătorești pe teritoriul național la începutul procesului de modernizare, demonstrează dependența gradului de eficiență a reglementărilor normativ-juridice în funcție de factorii sociali-politici, concretizând termenul de modernizare a justiției în spațiul național în raport cu perioada cercetată, introduce în circuitul științific unele documente inedite din Arhiva Națională a Republicii Moldova.

Problema științifică soluționată, determinată de scopul și obiectivele tezei, rezidă în valorificarea învățămintelor bazate pe experiența istorică din spațiul național într-o perioadă de dominație străină (în Basarabia) și depistarea elementelor structurale și funcționale ale procesului de modernizare a justiției, precum și a dificultăților apărute în calea modernizării.

Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării este determinată de noutatea științifică și actualitatea temei de cercetare; rezultatele ei pot servi la elaborarea unor lucrări de sinteză, nu numai pentru istoria dreptului, dar și pentru teoria generală a dreptului, fiindcă prezintă fenomenul justiției în strânsă conexiune cu evenimentele social-politice. Mai mult decât atât, valorificarea acestor rezultate, este în măsură să ghideze în procesul perfecționării și dezvoltării organizării judecătorești actuale.

Concluziile generale îmbogățesc substanțial temele din cadrul Teoriei generale a dreptului cu privire la apariția și evoluția statului și dreptului, perioadele evoluției aparatului de stat, principiile și funcțiile organizării puterii judecătorești, particularitățile realizării justiției, tezele vizând modernizarea justiției și rezultatele acestui proces în funcție de politica statului în domeniul social și național.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele cercetării științifice, concluziile și recomandările avansate pe parcursul realizării studiului au fost implementate în cadrul activității didactico-științifice a autorului în calitate de lector universitar la catedra Teorie și istorie a dreptului a Universității de Stat din Moldova, au fost expuse în luările de cuvânt la conferințele științifice naționale și internaționale și în articolele științifice publicate în reviste științifice de specialitate și în culegeri de articole.

Aprobarea rezultatelor cercetării. Teza a fost realizată la catedra Teorie și istorie a dreptului a Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova, discutată la ședința Departamentului Drept public al Facultății de Drept a USM din 10 decembrie 2015 și în cadrul Seminarului Științific de

Profil interuniversitar la specialitatea 551.01 – Teoria generală a dreptului, la 18 martie 2016, fiind recomandată spre susținere publică.

Sumarul compartimentelor tezei

Structura lucrării este determinată atât de conținutul acesteia, cât și de scopul, obiectivele cercetării temei. Lucrarea constă din introducere, patru capitole, concluzii generale și recomandări, finalizându-se cu lista surselor bibliografice.

Compartimentele lucrării, prin conținutul lor, reflectă contribuțiile doctrinare din domeniul de cercetare, expus într-un areal politico-geografic vast și o dimensiune temporală relativ largă, dar și investigații științifice proprii, bazate pe materiale primare, atât publicate, cât și inedite din Arhiva Națională a Republicii Moldova.

Concluziile referitoare la diferite aspecte ale tematicii cercetate sunt prezentate pe larg la finele fiecărui capitol și în concluzii finale și recomandări, relevând concomitent problema științifică soluționată și perspectivele legate de tema de cercetare.

Introducerea vizează fundamentarea și argumentarea necesității cercetării temei supuse studierii și dezvoltării și include în sine următoarele compartimente: actualitatea și importanța problemei abordate, scopul și obiectivele tezei, noutatea științifică a rezultatelor obținute, problema științifică soluționată, importanța teoretică și valoarea aplicativă a tezei, aprobarea rezultatelor cercetării.

În **Capitolul I, „Analiza studiilor științifice privind procesul de modernizare a justiției”**, a fost realizată o succintă trecere în revistă a rezultatelor cercetărilor științifice pe tematica privind modernizarea justiției prin prisma interacțiunii statului, dreptului și justiției. S-a subliniat faptul că această perspectivă de abordare epistemologică a preocupat cele mai luminate minți ale științei universale, începând cu antichitatea greacă și până în prezent. Necesitatea de a accentua unul din aceste trei aspecte ca fiind prioritar și funcțiile pe care le îndeplinește acest element în complexul social și statul a condus, de-a lungul timpului, la avansarea unor teorii referitoare la finalitatea statului și dreptului, în care justiția era privită ca având un rol prioritar. O atenție aparte s-a concentrat asupra publicațiilor din ultimii ani ce au tangență cu problematica supusă cercetării. Retrospectiva doctrinară a vizat publicațiile în care au fost expuse rezultatele cercetărilor în domeniu ale autorilor din Republica Moldova, România, Federația Rusă, dar și din alte țări europene cum ar fi: Franța și Italia. Drept rezultat, s-a formulat concluzia, că cercetări

detaliat cu referință la procesul de debut al modernizării justiției naționale nu s-au elaborat; au fost studiate doar unele aspecte de către cercetătorii ruși care nu au examinat problema reformei judecătorești în teritoriile neruse, implicit, în Basarabia, iar cercetătorii autohtoni deși au inițiat cercetarea reformei judecătorești în Basarabia, nu au finalizat acest demers științific, dat fiind faptul că problema organizării judecătorești la începutul procesului de modernizare a justiției naționale nu se reduce doar la reforma judiciară, ci și la implementarea ei și la modificările care i s-au adus pe parcursul timpului. În plus, pentru prima dată, în prezenta teză se realizează o analiză amplă a începuturilor procesului de modernizare a justiției în Basarabia aflată în cadrul Imperiului Rus, dar și a sudului Basarabiei, aflat timp de 22 ani în cadrul statului național român, fiind depistate atât elemente modernizatoare, cât și regrese în acest domeniu. În concluzie, s-a conturat problema științifică de cercetare și s-au nominalizat scopul și obiectivele tezei.

În **Capitolul II, "Fundamente teoretice și premise ale modernizării justiției naționale"**, este prezentată analiza unui ansamblu de contribuții doctrinare axate pe definirea fenomenului judiciar și determinarea accepțiunilor acestui fenomen. În rezultatul analizei s-a evidențiat polivalența justiției, atât ca realitate socio-politică, cât și în calitate de concept, ale căror diverse semnificații au dreptul la viață, astfel demonstrându-se caracterul polivalent al conceptului și fenomenului. În contextul principiului separării puterilor în stat, menționăm că puterea judiciară este o ramură a puterii de stat, la fel ca și puterea legislativă și executivă. Puterea înseamnă aplicarea forței, iar aplicarea forței are loc și se face și pe baza deciziei judecătorești. Este clar că doar puterea executivă este cea care aplică nemijlocit forța prin aparatul de constrângere, astfel încât nici puterea legislativă nu aplică ea însăși forța, ceea ce nu duce la negarea caracterului de putere a autorității legislative, deci, prin analogie, nici nu trebuie negat caracterul de putere a autorității judecătorești. Puterea judecătorească se manifestă față de celelalte două puteri ca un factor de limitare a puterii legislative și executive; ea se poziționează între cele două puteri, echilibrându-le și temperându-le tendința spre abuzuri.

În plan epistemologic conceptul puterii judiciare se deosebește de cel al sistemului judiciar, sistemul judiciar reprezintă construcția internă a puterii judiciare, dar aceasta nu înseamnă că cele două concepte nu au tangențe, căci conceptul de sistem judiciar este derivat de la cel al puterii judiciare.

Tinzând spre caracterizarea deplină a justiției moderne, în cadrul capitolului respectiv a fost inclusă și o caracteristică generală a principiilor justiției. Organizarea și funcționarea justiției moderne se bazează pe anumite

principii, care în literatura de specialitate sunt prezentate într-o modalitate variată de opinii, iar această varietate are ca rezultat perceperea justiției moderne ca un fenomen polivalent, bogat în semnificații.

În capitol s-a urmat o clasificare a principiilor justiției în trei grupuri. Principiile generale se atribuie tuturor ramurilor puterii (deci inclusiv celei judiciare), iar principiile speciale, se referă doar la puterea judecătorească. Unii autori consideră că principiile speciale, la rândul lor, pot fi clasificate în trei grupuri: 1. principii ale organizării justiției (sistemului de organe) 2. principii ale funcționării justiției; 3. principii referitoare la statutul judecătorilor.

O sinteză a principiilor justiției avansată actualmente de specialiștii în materie enumeră următoarele principii: simplificarea organizării judiciare, egalitatea în fața legii și a instanțelor, instituirea dublului grad de jurisdicție și dreptul de a face apel, instituirea juraților în materie penală, profesionalismul și independența magistraților. Principiul egalității în fața legii și a justiției a fost unul dintre primele asupra căruia și-au canalizat energia elitele politice la începutul perioadei moderne, fiindcă anume inegalitatea era cel mai vizibil fenomen și era într-o modalitate simplă și clară percepută de majoritatea populației discriminată anterior.

Egalitatea în fața justiției presupune existența reală a egalei vocații pentru orice persoană de a-i fi examinat litigiul de către aceleași jurisdicții și conform aceluiași reguli de procedură fără nici un fel de discriminare, dar nu numai. Egalitatea a avut ca un corolar libertatea, astfel încât dreptul a început a fi conceput ca formă normativă a libertății, iar statul – ca formă instituțională a ei. Egalitatea juridică tratată doar ca egalitate în fața legii, ca fapt că toți se supun aceleiași legi, legii unice, este insuficientă astăzi, dacă natura acestei legi nu se analizează pentru a depista dacă ea este justă sau nu.

Principiul independenței justiției are un potențial mare de dezvoltare. Independența puterii judiciare ca independență a instanțelor, dar și independența magistraților, poate fi afectată de posibilitățile celorlalte două puteri de a o influența și deci, independența se impune, în primul rând, față de alte organe ale statului din celelalte două ramuri ale puterii, dar are și un aspect intern, adică independența se manifestă și din interiorul puterii judecătorești, față de judecătorii de la instanțele superioare. Instanța judiciară inferioară este independentă în deciziile sale nu numai în ceea ce privește administrarea, aprecierea probelor, dar și aplicarea în general a legii cu determinarea sancțiunilor și motivarea deciziilor.

Aceste principii și idei au pătruns și în spațiul național, astfel încât am realizat și o analiză succintă a evenimentelor din domeniul juridic a primei jumătăți a secolului al XIX-lea. O importanță deosebită pentru acea perioadă

au servit modificările reformatoare introduse de Constantin Mavrocordat. O atenție aparte a fost oferită procesului de pregătire a reformei judecătorești în Imperiul Rus și în Basarabia și analizei premiselor reformei, cu evidențierea diferitor opinii ale juriștilor și doctinarilor de renume din acea perioadă.

În Capitolul III, Organizarea și funcționarea instanțelor judiciare generale în Basarabia în a II-a jumătate a secolului al XIX-lea - începutul secolului al XX-lea, se evidențiază sistemul de instanțe judecătorești instituit după implementarea reformei judecătorești și, în special, s-a venit cu o analiză detaliată a competenței și a componenței instanțelor judecătorești generale. Pentru a o realiza s-a lucrat asupra materialelor de arhivă, a actelor normative, a literaturii de specialitate și în rezultatul acestei analize au fost descrise organele judecătorești generale pentru justițiabilii din Basarabia și anume: Tribunalul Chișinău, Curtea cu jurați, Curtea de Apel de la Odesa și Senatul Imperiului Rus. S-a urmărit minuțios procesul de reglementare legislativă și de implementare practică în spațiul național a principiului independenței justiției și a egalității în fața justiției, observând evoluția acestora în sensul diminuării potențialului democratic pe măsura înăsprii regimului politic în Imperiul Rus, astfel încât competența Tribunalului Chișinău, a Curții cu jurați a fost limitată, o parte a atribuțiilor sale fiind transmise Curții de Apel Odesa care le examina cu participarea reprezentanților stărilor, adică s-a revenit la o trăsătură medievală în exercitarea justiției.

Sunt cercetate atât acele particularități ale organizării și funcționării justiției care aveau menirea de a schimba radical instituția organizării judecătorești, cât și acele trăsături ce împiedicau buna funcționare a instanțelor judecătorești la nivel de imperiu, dar și în teritoriul basarabean.

A fost examinată și importanța introducerii în sistemul judecătoresc a instituției juraților, instituție nouă pentru Imperiul Rus, care a activat și în Basarabia. S-a analizat și aportul la realizarea justiției a organelor ce participau la înfăptuirea justiției, organe numite și auxiliare. În calitate de organe de acest tip au fost analizate: procuratura, avocatura, anchetatorii judiciari (judecătorii de instrucție) și executorii judiciari.

Pe baza materialelor de arhivă s-a determinat politica de cadre judecătorești promovată de Imperiul Rus în domeniul judiciar, politică care demonstrează clar intențiile de rusificare a populației prin intermediul instituțiilor statului. În rezultatul cercetării tuturor materialelor a fost făcută concluzia despre neluarea în considerare a cerințelor intelectualilor basarabeni cu privire la codificarea legilor locale, la organizarea a două tribunale pe

teritoriul Basarabiei și la introducerea limbii române ca limbă a procedurii judiciare.

Este de remarcat în calitate de contribuție a tezei la soluționarea problemei de cercetare faptul că analiza juridică a evoluției instituțiilor evidențiate mai sus, nu s-a limitat la perioada efectuării reformei judecătorești, ci s-a extins acoperind și începutul secolului al XX-lea, adică practic până la finele perioadei de aflare a Basarabiei în cadrul Imperiului Rus.

În Capitolul IV, Organizarea și funcționarea instanțelor judiciare locale în Basarabia în a II-a jumătate a secolului al XIX-lea- începutul secolului al XX-lea, a fost realizat un studiu al tuturor organelor judecătorești locale. În calitate de instanțe de judecată locale conform Reg. inst. jud. au existat Judecătoria de Pace și Congresul Județean al Judecătoriilor de Pace. Au fost evidențiate atribuțiile și obligațiile judecătorilor de pace. Au fost delimitate atribuțiile judecătorului de pace de sector de atribuțiile judecătorului de pace de onoare și a fost examinată procedura de ocupare a funcției de judecător de pace.

În urma analizei detaliate a legislației aplicabile în domeniu și, în special, a Reg.inst. jud., în acest capitol s-a determinat care instanțe de judecată existente la acea perioadă puteau fi considerate instanțe locale. Dacă ne referim doar la regulamentul, atunci în calitate de instanțe judecătorești locale apăreau doar cele evidențiate anterior. Însă, analizând situația reală din acea perioadă, evident, suntem obligați să recunoaștem și judecătoriile de voloste, fiindcă s-au menținut și au activat și după implementarea reformei în calitate de rămășițe ale fostului sistem.

Un loc aparte în studiul efectuat în cadrul acestui capitol a avut-o organizarea judecătorească la sudul Basarabiei, care s-a dezvoltat între anii 1856-1878 în cadrul statului național român, astfel fiind posibilă compararea a două modele de organizare judecătorească (imperial și românesc) care s-au aplicat basarabenilor.

Contribuția tezei la soluționarea problemei cercetate se evidențiază și în atenționarea asupra legii țariste din 15 iunie 1912. Pentru prima dată în literatura de specialitate se face analiza conținutului ei, din care rezultă indubitabil că s-a încercat eliminarea neajunsurilor pe care le avea sistemul judecătorec rus prin introducerea unor reglementări juridice similare celor din sistemul judecătorec românesc. Neaplicarea acestei legi pe teritoriul basaraban demonstrează neglijarea de către autoritățile țariste a intereselor basarabenilor, ci doar luarea în considerare a populației din guberniile centrale.

De asemenea, a fost evidențiată modalitatea de aplicare în practică a principiilor separării puterii în stat, inamovibilității judecătorului, publicității ședințelor de judecată. Scopul primordial ce a stat la baza instituirii unor astfel de organe judecătorești locale a fost de a găsi modalități mai simple și accesibile de soluționare a cauzelor cu valoare sub o anumită limită, răspunzând astfel unor indicații ale țarului de a avea o justiție accesibilă, echitabilă, rapidă și care să facă posibilă împăcarea părților. Contribuția tezei la soluționarea problemei de cercetare se relevă și în faptul că în rezultatul examinării materialelor de arhivă au fost descoperite nu numai părțile pozitive, ci și părțile slabe ale procesului de organizare și funcționare a judecătorilor de pace. Aceste elemente negative erau mai numeroase decât celelalte și afectau direct majoritatea populației – țăranii basarabeni.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Rezultatele cercetării științifice a materialelor expuse în teză permit formularea următoarelor **CONCLUZII**:

1. Procesul de modernizare a justiției a fost influențat de ideile marilor filosofi ai antichității și perioadei medievale. Platon considera justiția în calitate de virtute individuală, dar totodată și socială care în viața polisului însemna echilibru și armonie. Aristotel susținea că justiția reprezintă scopul dreptului, întemeind distincția dintre două tipuri de justiție: corectivă (comutativă) și distributivă. Justiția distributivă presupune a da fiecăruia ce i se cuvine, iar justiția comutativă intervine pentru a aplană dezechilibrele, pentru ca părțile să se afle în condiții de paritate reciprocă. Similar lui Platon și Aristotel, Toma d'Aquino considera și el libertatea individuală subordonată interesului cetății. Abordând corelația dintre stat și drept, filosoful evidențiază ideea despre drept, care prin intermediul legii naturale oferă cadrul de organizare a statului. Conștientizând posibilitățile mari ale statului în fața individului, sf. Toma susținea că puterea statului trebuie limitată în primul rând prin ordinea divină, urmând ca statul să se subordoneze bisericii, iar persoanele să se supună legilor.

2. Abordările despre stat, drept și justiție ale doctinarilor moderni au stat la fundamentul procesului de modernizare a justiției care își are debutul anume la această etapă. J. J. Rousseau pune accentul pe recunoașterea și garantarea deplină a drepturilor naturale ale omului, încercând să îmbine "ceea ce dreptul permite cu ceea ce impune interesul, astfel încât justiția și utilitatea sa să nu se afle în contradicere". Începând cu Hugo Grotius în conținutul noțiunii de justiție pătrunde o nouă idee: ideea libertății pe care o preia și J.

Locke, care considera libertatea ca primul drept al omului, iar justiția nefiind altceva decât a garanta fiecărui posibilitatea de a se folosi de facultățile sale.

3. Analizând opiniile doctrinarilor ruși și francezi ai perioadei moderne evidențiem clar două abordări doctrinare distincte ale justiției. În doctrina rusă justiția era privită ca un susținător al puterii statului, adică ceea ce a constituit modelul civilizațional rus, cu un stat puternic și omniprezent, pe când în cea franceză justiția era considerată în calitate de arbitru echidistant de părți, indiferent dacă acestea sunt persoane particulare (fizice sau juridice) ori însăși organele statului, astfel instituțiile judiciare realizează dreptatea fundamentând deciziile sale pe principiile libertății și egalității. În Imperiul Rus această teză nu s-a implementat în aceeași manieră din cauza implicării directe a autorităților statale (în primul rând, a țarului) în procesul de realizare a reformei judecătorești.

4. În contextul principului separării puterilor în stat, menționăm că puterea judiciară este o ramură a puterii de stat, care se manifestă față de celelalte două puteri (legislativă și executivă) ca un factor de limitare a tendinței de abuz de putere a legislativului sau executivului, ea se poziționează între cele două ca un factor de echilibru. S-a stabilit că independența puterii judiciare de celelalte două puteri politice poate fi promovată doar în condițiile unui regim politic democratic, căci nefiind putere politică justiția poate funcționa eficient doar în condițiile unui regim democratic, în care justiția va realiza dreptatea în relațiile sociale, indiferent de calitatea socială, puterea politică sau / și economică a părților în proces.

5. Principiile justiției în literatura de specialitate sunt prezentate într-o modalitate variată de opinii, iar această varietate are ca rezultat perceperea justiției moderne ca un fenomen polivalent. Având în vedere că în prezenta teză procesul de modernizare al justiției este abordat din perspectiva organizării judecătorești s-a acceptat clasificarea principiilor justiției în două grupuri: Principii generale care se atribuie tuturor ramurilor puterii (deci inclusiv și celei judiciare) și speciale, care se referă doar la puterea judecătorească. Principiul egalității în fața legii și a justiției a fost unul din primele asupra căruia și-au canalizat energia elitele politice la începutul perioadei moderne, fiindcă anume inegalitatea era fenomenul cel mai clar perceput de majoritatea populației discriminate pe parcursul istoriei. Egalitatea în fața justiției presupune existența reală a egalei vocații pentru orice persoană de a-i fi examinat litigiul de către aceleași jurisdicții și conform aceluiași reguli de procedură fără nici un fel de discriminare, dar nu numai. Egalitatea a avut ca un corolar libertatea, astfel încât dreptul a început a fi conceput ca formă normativă a libertății, iar statul – ca formă instituțională a ei. Egalitatea

juridică tratată doar ca egalitate în fața legii, ca faptul că toți se supun aceleiași legi, legii unice, este insuficientă astăzi, căci natura acestei legi nu se analiza, dacă ea este justă sau nu.

6. Abordarea comparativă a elementelor de modernizare a justiției naționale în Principatul Moldovei a relevat că aceste elemente au început a se implementa cu mult mai devreme decât în Imperiul Rus, având un avans de un secol, iar în Basarabia anexată la Imperiul Rus aceste elemente au început a se prefigura doar odată cu reforma judiciară din anii 60 ai secolului al XIX-lea. După anexarea în 1812 a Basarabiei la Imperiul Rus acele elemente modernizatoare începute prin reformele lui Constantin Mavrocordat au fost întrerupte pe teritoriul Basarabiei (deși ele au continuat în Principatul Moldovei), și doar în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, odată cu dezvoltarea relațiilor capitaliste, care distrugeau relațiile feudale existente, s-a trecut la reforme.

7. Conștientizarea necesității reformei judiciare în Imperiul Rus a impus autoritățile statului să elaboreze acte legislative privind domeniul justiției. În acest proces elitele intelectuale ale Imperiului Rus au utilizat experiența altor state europene, în special, a Franței. La nivel basarabean conștientizarea necesității de reformă a generat și revendicări suplimentare ca: introducerea limbii române în justiție, codificarea legilor locale ale Basarabiei, înființarea a două Tribunale pe teritoriul Basarabiei. Nici una din aceste cerințe nu a fost ridicată la rangul de lege, ceea ce însemna o continuare a politicii de deznaționalizare a românilor basarabeni.

8. În urma analizei elaborate în baza legislației țariste din acea perioadă și opiniei renumiților savanți, personalități notorii ai timpurilor trecute și a doctinarilor contemporani s-au evidențiat următoarele instanțe generale de judecată la care se puteau adresa justițiabilii basarabeni în a doua jumătate a secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea: Tribunalul Chișinău, Curtea de Apel Odesa, iar în calitate de organ suprem de casație – Senatul Imperiului Rus. Inițial, actele normativ-juridice au prevăzut implementarea mai consecventă a unor principii democratice cum ar fi: independența judecătorilor (membri ai tribunalelor, curților de apel, anchetatorilor judiciari), inamovibilitatea, fiind asigurate cu anumite garanții: asigurarea materială decentă, răspunderea doar în fața organului judecătoresc, imposibilitatea intervenției în cariera judecătorului fără acordul acestuia. Organele ce participau la exercitarea justiției aveau o importanță enormă în aplicarea principiilor democratice, dintre acestea fiind nominalizați anchetatorii judiciari, jurații, avocații. Prin intermediul curților cu jurați și a avocaturii a fost posibilă o participare mai largă la exercitarea justiției, o înțelegere mai

adecvată a misiunii justiției, responsabilizarea corpului judecătoresc pentru actul de justiție.

9. Treptat însă manifestarea principiilor de independență și inamovibilitate a fost limitată în legătură cu înăsprirea regimului politic, astfel încât competența Tribunalului (inclusiv Tribunalul Chișinău), a Curții cu jurați a fost limitată, o parte a atribuțiilor sale fiind transmise Curții de Apel care le examina cu participarea reprezentanților stărilor, adică s-a revenit la o trăsătură medievală în exercitarea justiției. Inamovibilitatea anchetatorilor judiciari a fost din start afectată prin introducerea postului de anchetator judiciar interimar care nu se bucura de inamovibilitate, astfel fiind deturnat de la sensul său inițial, copiat după modelul francez de *juge d'instruction*. Ca o încercare de a nu politiza justiția și de a împiedica implicarea judecătorilor și anchetatorilor judiciari în viața politică (incipientă încă după evenimentele din 1905-1906) se prezintă după 1905 interdicția impusă judecătorilor și anchetatorilor judiciari de a face parte din partide politice și asociații.

10. În urma investigațiilor materiei normativ-juridice și a opiniilor exprimate în doctrina juridică, conchidem că Senatul Imperiului Rus era instanță de fond, dar și unică instanță de casație, totodată avea și atribuții legate de răspunderea disciplinară a judecătorilor, inclusiv a anchetatorilor judiciari. Activitatea Senatului Imperiului Rus pe dosarele basarabene denotă o neînțelegere profundă a legilor locale basarabene, care, de altfel, așa și nu au fost codificate, cerință ce se înaintase încă la stadiul pregătirii reformei judiciare. Aceiași soartă tragică a avut-o și revendicarea limbii române ca limbă a procedurii judiciare. Toate acestea, însoțite de politica de cadre juridice în Basarabia, au demonstrat cu prisosință scopurile rusificării și asimilării românilor basarabeni, scopuri, promovate insistent de țarism în teritoriile neruse.

11. Exprimând propriul punct de vedere cu privire la calitatea de instanțe locale, pe care o aveau nu numai cele reglementate de Regulamentul privind organizarea judecătorească: Judecătoria de pace și Congresele Județene ale Judecătorilor de pace, dar și judecătoria de voloste (țărănești), hotărârile emise de aceste instanțe fiind recunoscute legale, cu toate că ele au fost instituite prin acte normative neabrogate prin legile reformatoare și anterioare lor, s-ar putea concluziona că marea majoritate a populației – țărani, au fost cel mai puțin vizați de reforma judiciară. Prin aceasta a fost adusă atingere principiului egalității în fața justiției, care presupunea și atunci deja existența reală a egalei vocații pentru orice persoană de a-i fi examinat litigiul de către aceleași jurisdicții și conform acelorași reguli de procedură fără nici un fel de discriminare.

12. Instituirea unui sistem judecătoresc cu identificarea clară a instanțelor locale și generale a condiționat delimitarea strictă a competenței acestora în funcție de valoarea declarată a acțiunii, apartenența socială a părții în proces și de gravitatea acțiunii sau inacțiunii considerate contravenții avea atât avantaje, cât și dezavantaje. Printre avantaje se numără: soluționarea mai rapidă a unor dosare, încercarea de a elimina tensiunile din relațiile sociale prin sugerarea posibilității împăcării în condiții echitabile, iar ca dezavantaje pot fi numite: posibilitatea organelor executive locale de a afecta independența judecătorilor de pace, neacceptarea reprezentanților tuturor păturilor sociale în calitate de justițiabili, dat fiind faptul că pentru țărani exista justiția specială țărănească – de voloste, astfel încât dezavantajele erau mai multe.

13. Abordarea comparativă a organizării judecătorești locale în Basarabia (conform modelului rus) și a justiției din județele de la sudul Basarabiei relevă diferența dintre acestea. Instanțele judecătorești din sudul Basarabiei făceau parte componentă a sistemului judecătoresc românesc, din cauza că acest teritoriu o perioadă a constituit parte componentă a Principatului Moldovei, iar apoi odată cu unirea Principatelor - a României. Acest fapt prezintă o posibilitate rar întâlnită în istorie: de a afla ce organizare judecătorească ar fi avut întreaga Basarabie, dacă nu ar fi existat dominația țaristă.

14. După reanexarea sudului Basarabiei la Imperiul Rus în 1878 au apărut dificultăți de înțelegere și aplicare a legilor de organizare judecătorească. Prin deciziile Senatului Imperiului Rus date pentru clarificarea situației juridice la sudul Basarabiei se recunoșteau de fapt inconvenientele organizării judecătorești ruse, conform căreia exista un singur Tribunal la Chișinău pentru întreaga Basarabie, și incoerența sistemului judiciar rus care avea două componente: al judecătoriilor locale și al judecătoriilor generale, componente care nu se intersectau în cadrul modelului imperial, dar erau perfect comunicabile în cadrul modelului unitar al organizării judecătorești românești. Legea țaristă din 15 iunie 1912 care urmărea scopul de a perfecționa justiția nu a fost extinsă și asupra Basarabiei, fapt ce denotă continuarea politicii antinaționale a Imperiului Rus în domeniul judiciar pe teritoriul Basarabiei.

În ceea ce se referă la valorificarea experienței istorice din domeniul judiciar și a învățămintelor acesteia în vederea redresării situației în domeniul actual al justiției Republicii Moldova am putea înainta următoarele **RECOMANDĂRI:**

a/ În continuare trebuie subliniată necesitatea independenței puterii judecătorești de celelalte două puteri, depolitizarea instanțelor judecătorești și

a organelor ce participă la exercitarea justiției. Aceste organe ar trebui să fie supuse unei singuri puteri – puterea dreptului.

b/ Totodată, independența nu trebuie percepută ca beneficiu al judecătorilor și aceasta va fi posibil de realizat doar în cadrul unui regim politic democratic, care acceptă ca fundament indispensabil democrația deliberativă (participativă), proces în care poporul suveran să fie consultat, ascultat. Între guvernanți și guvernați este imperios să existe un dialog real, în care părțile să dezbată la modul serios dificultățile exercitării justiției și în care să se ajungă la concluzii acceptabile pentru toate părțile implicate în procesul democratic.

c/ În contextul unui regim politic democratic trebuie privit și procesul de responsabilizare al judecătorilor, în care un loc important revine mass-media, dar și unui organ quasi-judiciar, așa cum era Senatul Imperiului Rus, care putea decide fiind mai puțin afectat de spiritul de breaslă al judecătorilor.

d/ O anumită similitudine există între instituția anchetatorilor judiciari din perioada supusă cercetării în prezenta teză și instituția judecătorilor de instrucție de astăzi din Republica Moldova. Independența care trebuie acordată acestora este binevenită în scopul repunerii prestigiului acestei funcții pe picior de egalitate cu judecătoria de drept comun.

Informațiile din Raportul din 2015 denotă faptul că judecătorii de instrucție privesc ca ceva temporar funcția de judecător de instrucție, fiindcă legea așa-i orientează. – Reforma instituției judecătorului de instrucție în Republica Moldova. Chișinău, 2015.

e/Aceluiași scop ar servi și perfecționarea modalităților de numire în funcție a judecătorilor de instrucție, inamovibilitatea lor, necesitatea acesteia pentru judecătorii de instrucție este o garanție a activității eficiente a acestei categorii de magistrați, ce poate și trebuie să amelioreze nivelul de înfăptuire a justiției în Republica Moldova, de protecție a drepturilor și libertăților fundamentale.

f/ Este de luat în calcul experiența pe care o dobândeau candidații la funcțiile judecătorești conform Regulamentului privind organizarea judecătorească din 1864, când erau repartizați a asista judecătorii în activitatea lor. Posibil că o modalitate asemănătoare ar fi oportună și în prezent.

Problema științifică soluționată, determinată de scopul și obiectivele tezei, rezidă în valorificarea învățămintelor bazate pe experiența istorică din spațiul național: într-o perioadă de dominație străină (în Basarabia) și depistarea elementelor structurale și funcționale ale procesului de modernizare a justiției, precum și a dificultăților apărute în calea modernizării.

BIBLIOGRAFIE:

1. Arama E., Coptileț V. Evoluția dreptului public pe teritoriul dintre Prut și Nistru în prima jumătate a secolului al XIX-lea. 2003. 170 p.
2. Avornic Gh. Tratat de Teoria Generală a Statului și Dreptului. vol.I. Chișinău, 2009. 440 p.
3. Baltag D. Idealul social de justiție. Edificarea statului de drept. În: Materialele conferinței științifico-practice. 26-27 septembrie 2003. Chișinău: Bons Office, 2003. p.109-114.
4. Bourgeois B. La justice dans la philosophie du droit // Archives de philosophie du droit, t.51, 2008. p. 373-383
5. Chirtoacă L. Reforma judecătorească în Basarabia: aspecte privind organizarea judecătorească și izvoarele dreptului în a II jumătate a secol. al XIX-lea. În: Buletinul Asociației tinerilor juriști. Revistă de drept. nr.9 (13). Chișinău, 1998. p.16-19.
6. Chirtoacă L., Coptileț V. Unele aspecte comparative ale evoluției sistemului judecătoresc din Basarabia în secolul al XIX-lea. În: Funcționarea instituțiilor democratice în statul de drept. Chișinău, 2003. p.602-610.
7. Chirtoacă L. Pregătirea și efectuarea reformei judiciare în Basarabia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. În: Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria „Științe socio-umane”, Chișinău, 1999. p. 22-25.
8. Chisari-Lungu Oxana. Evoluția istorică a organizării judecătorești în Moldova și Țara Românească în prima jumătate al secolului al XIX – lea. Universitatea de Stat din Moldova, Studia Universitatis, Seria Științe Sociale, nr. 1 (11), Chișinău, 2008. p.
9. Chisari-Lungu Oxana. Premisele reformei judecătorești din Basarabia (a doua jumătate a sec. al XIX-lea). În: Dimensiunea științifică și praxiologică a dreptului. Materialele conferinței științifice internaționale “Contribuții la dezvoltarea doctrinară a dreptului”. 14-15 martie 2009. Chișinău: Bons Offices, 2009. p.106-112.
10. Chisari-Lungu Oxana. Unele considerațiuni privind esența justiției ca putere. Materialele Conferinței Științifice Internaționale cu genericul: Rolul științei și educației în implementarea acordului de asociere la Uniunea Europeană. Chișinău, 5 februarie 2015. p. 128- 132.
11. Chisari-Lungu Oxana. Unele considerații privind organizarea și funcționarea Tribunalului Chișinău. În: Revista națională de drept, 2015, nr. 11. p. 80 – 82.
12. Chisari-Lungu Oxana. Reflecții cu privire la instituirea judecătorilor de pace în Basarabia (a II jumătate a secol. al XIX-lea). În: Revista națională, 2015, nr. 12. p. 76 – 79.

13. Chisari-Lungu Oxana, Aramă Elena. Probleme de organizare judecătorească în Basarabia la finele secol. al XIX-lea-începutul secol. al XX-lea. În: Revista Institutului Național al Justiției, 2016, nr.1. P.56-60.
14. Coptileț V. Exercițarea justiției în Basarabia și în Principatul Moldova în secolul al XIX-lea. În: Basarabia după 20 de ani. Lucrările Conferinței Internaționale Basarabia după 20 de ani . Iași: Institutul european, 2012. p. 269-292.
15. Grama D. Tendințele evoluției doctrinelor juridice în Moldova (1774-1859). București: editura Actami, 2000, 165 p.
16. Grecu R. Stere în luptă pentru drepturile omului. Chișinău: Universul, 2009, 252 p.
17. Jousserandot L. Du pouvoir judiciaire et de son organisation en France. Paris: A Marescq Aine, 1878. 187 p.
18. Lupașcu Zinaida, Instituțiile politice și cele juridice din Basarabia 1812–1917. Editura ARC, Chișinău, 2004, 201 p.
19. Negru A. Consolidarea justiției în statul contemporan democratic. Chișinău: Sirius, 2012. 239 p.
20. Negru B. Teoria Generală a Dreptului și Statului. Chișinău, 1999. 314 p.
21. Popa Nicolae, Ion Dogaru, Gheorghe Dănișor, Dan Claudiu Dănișor. Filosofia dreptului. Marile curente. Ediția 2. București: C.H.Beck, 2007. 543 p.
22. Savenco M. Legile locale din Basarabia și jurisprudența Imperiului Rus. (Ediție îngrijită, traducere și note de E.Aramă, M.Tașcă). Chișinău: Cartea juridică, 2012. 132 p.
23. Smochină A. Istoria universală a statului și dreptului. Epoca modernă și contemporană. Chișinău : Tipografia centrală, 2002. 296 p.
24. Tașcă Mihai. Particularitățile aplicării dreptului local în Basarabia în județele Izmail și Cetatea Albă în perioada anexării la Imperiul Rus. În: Revista națională de drept, nr.5, 2005, p.56-64.
25. Terre F. Introduction generale au droit. Paris: Dalloz, 2012. 700 p.
26. Боршевский А. П. Мировая юстиция Бессарабии (60–х–70-е гг. XIX в., Кишинев, 2008, 120 с.
27. Виленский В. В., Судебная реформа и контрреформа в России. Саратов 1969. 400 с.
28. Кекконен Юкка (Kekkonen Jukka). «Золотой век законотворчества» в Финляндии 1863–1879 гг. În: Судебные уставы 1864 года. М.: Статут, 2014, с. 110-125.
29. Мартынчик Е. Г. Судебная власть в Молдове. Создание и функционирование. Часть 1. Кишинев, 1999, 147 с.
30. Чекмарева А. Становление института мировых судей по реформе 1864 года. În: Судебные уставы 1864 года. М.: Статут, 2014, с. 82-91

LISTA LUCRĂRILOR PUBLICATE LA TEMA TEZEI:

Publicații în reviste de specialitate:

1. Chisari-Lungu Oxana. Evoluția istorică a organizării judecătorești în Moldova și Țara Românească în prima jumătate al secolului al XIX – lea. Universitatea de Stat din Moldova, Studia Universitatis, Seria Științe Sociale, nr. 1 (11), Chișinău, 2008. p. 16-19.
2. Chisari-Lungu Oxana. Unele considerații privind organizarea și funcționarea Tribunalului Chișinău. În: Revista Națională de Drept, 2015, nr.11, p.80-82.
3. Chisari-Lungu Oxana. Reflecții cu privire la instituirea judecătoriilor de pace în Basarabia (a II jumătate a secol. al XIX-lea). În: Revista Națională de Drept, 2015, nr.12, p.76-79.
4. Chisari-Lungu Oxana, Aramă Elena. Probleme de organizare judecătorească în Basarabia la finele secol. al XIX-lea-începutul secol. al XX-lea. În: Revista Institutului Național al Justiției, 2016, nr.1. p.56-60.

Publicații în materialele conferințelor naționale și internaționale:

1. Chisari-Lungu Oxana. Premisele reformei judecătorești din Basarabia (a doua jumătate a sec. al XIX-lea). În: Dimensiunea științifică și praxiologică a dreptului. Materialele conferinței științifice internaționale “Contribuții la dezvoltarea doctrinară a dreptului”. 14-15 martie 2009. Chișinău: Bons Offices, 2009. p.106-112.
2. Chisari-Lungu Oxana. Unele considerațiuni privind esența justiției ca putere. Materialele Conferinței Științifice Internaționale cu genericul: Rolul științei și educației în implementarea acordului de asociere la Uniunea Europeană. Chișinău, 5 februarie 2015. p. 128- 132.
3. Chisari-Lungu Oxana. Aspecte istorice ale realizării dreptului la justiție în Basarabia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Conferința științifică internațională. În: ”Reafirmarea drepturilor și libertăților fundamentale la 60 de ani ai Declarației Universale a Drepturilor Omului.”. Chișinău, 2008. p. 99-101.

ADNOTARE

Oxana Chisari-Lungu. Debutul procesului de modernizare a justiției naționale. Teză pentru obținerea gradului științific de doctor în drept. Specialitatea – 551.01 – Teoria generală a dreptului.

Structura tezei : Introducere, patru capitole, bibliografie din 310 titluri. Rezultatele cercetării sunt expuse în 7 publicații, în culegeri de articole științifice și reviste de specialitate.

Cuvinte - cheie: modernizare, organizare judecătorească, instanțe judiciare, Tribunal, judecători de pace, independența justiției.

Domeniul de studiu al tezei de doctorat se referă la studierea începutului procesului de modernizare al justiției naționale din perspectiva istorică, punând accent pe elementele moderne ale organizării judecătorești, care s-au implementat treptat. Caracterul de justiție națională este atribuit pe temeiul caracterului național al băștinașilor basarabeni pentru care ar fi trebuit să activeze justiția.

Scopul și obiectivele tezei. Scopul tezei este de a prezenta pe baza izvoarelor normative (publicate și inedite) și literare o caracterizare integrală a proceselor complexe ce au avut loc în spațiul național (Basarabia) în domeniul sistemului judiciar și anume, a organizării judecătorești în prima etapă a perioadei moderne și anume în a II jumătate a secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea. Obiectivele urmărite pentru atingerea scopului: Dezvoltarea concepțiilor teoretice și a modelelor practice propuse pentru reformarea sistemului judiciar în Imperiul Rus (parte a căruia era la acel moment Basarabia) la mijlocul secolului al XIX-lea, aprecierea obiectivă a proceselor de modificare a organizării judecătorești în Basarabia și a factorilor care influențau aceste modificări, atât în sensul avansării pe calea modernizării justiției, cât și a limitării potențialului democratic al modelului teoretic.

Noutatea științifică a rezultatelor obținute se manifestă în faptul că teza constituie un prim studiu amplu ce reflectă în conexiunea diverselor momente evoluția organizării judecătorești pe teritoriul național la începutul procesului de modernizare, demonstrează dependența gradului de eficiență a reglementărilor normativ-juridice în funcție de factorii sociali-politici, concretizând termenul de modernizare a justiției în spațiul național în raport cu perioada cercetată, introduce în circuitul științific unele documente inedite din Arhiva Națională a Republicii Moldova. **Problema științifică soluționată**, determinată de scopul și obiectivele tezei, rezidă în valorificarea învățămintelor bazate pe experiența istorică din spațiul național: într-o perioadă de dominație străină (în Basarabia) și depistarea elementelor structurale și funcționale ale procesului de modernizare a justiției, precum și a dificultăților apărute în calea modernizării.

Semnificația teoretică a lucrării este determinată de noutatea științifică și actualitatea temei de cercetare, rezultatele ei pot servi pentru elaborarea unor lucrări de sinteză de teoria generală a dreptului și de istoria dreptului, căci vizează modernizarea justiției și rezultatele acestui proces în funcție de politica statului în domeniul social și național.

Valoarea aplicativă a lucrării rezidă în prezentarea justiției în strânsă conexiune cu evenimentele social-politice din perioada respectivă, ceea ce extinde instrumentariul de cercetare atât în plan doctrinar-teoretic, cât și practic, căci valorificarea acestor rezultate este în măsură să ghideze în procesul perfecționării și dezvoltării organizării judecătorești actuale.

Implementarea rezultatelor științifice avansate pe parcursul realizării studiului au fost implementate în cadrul activității didactico-științifice a autorului, au fost expuse în luările de cuvânt la conferințele științifice naționale și internaționale și în articolele științifice publicate în reviste științifice de specialitate și în culegeri de articole. Ele pot servi în continuare pentru perfecționarea și îmbogățirea doctrinei și practicii juridice naționale, atât în direcția conceptualizării fenomenului justiției, cât și a avansării pe calea reformelor în justiție.

ANNOTATION

Oxana Chisari-Lungu. Onset of the Process of National Justice Modernisation. Ph.D. Thesis in Law Science. Speciality 551.01 – General Theory of Law.

Thesis structure: Introduction, four chapters, bibliography composed of 310 references. The research results have been presented in 7 publications in the collections of scientific articles and in the specialised scientific journals.

Key words: modernisation, judicial organisation, court instances, Tribunal, magistrates, independence of justice.

The sphere of study of the Ph.D. Thesis refers to study of onset of the process of national justice modernisation from the historical perspective, with an emphasis on contemporary elements of judicial organisation that were implemented on a step-by-step basis. The character of national justice was attributed basing on the national character of Bessarabian inhabitants, whom the justice had to work for.

Purpose and objectives of the thesis. The goal hereof is to present, relying on regulatory (both published and unpublished) and literary sources, an overall characteristic of the complex processes that took place within the national territory (Bessarabia) in the sphere of judicial system, namely – judicial organisation at the first stage of the contemporary period, in the latter half of the XIXth century – beginning of the XXth century. The objectives followed to achieve this goal were: development of the theoretical concepts and practical models proposed for judicial system reforming in the Russian Empire (a part of which Bessarabia was at that moment) in the middle of the XIXth century and objective assessment of the processes of judicial organisation modification in Bessarabia and of the factors influencing on such modifications, both with regard to advancement in the way of justice modernisation and with regard to limitation of the democratic potential of the theoretical model.

Scientific novelty of the obtained results is reflected in the connexion of various moments within development of judicial organisation, in presentation of the degree of efficacy of regulatory and legal provisions, depending on social and political factors, in a more precise definition of the notion of judicial organisation in correlation to the period under research, and in introduction in the scientific turnover of some unpublished documents from the National Archive of the Republic of Moldova.

The scientific problem solved, determined by the goal and objectives hereof, lies in valuation of the studies based on historical experience within the national territory, during the period of foreign domination (in Bessarabia), as well as in identification of the structural and functional elements of the process of justice modernisation, and of the difficulties occurred during modernisation.

Theoretical significance hereof is determined by scientific novelty and relevancy of the researched theme, but findings hereof may serve for development of some roundup works on general theory of law and history of law, since such findings refer to justice modernisation and results of this process, depending on the state policy in the social and national sphere.

Applicative value hereof lies in presentation of justice in close connexion with social and political events of the relevant period, this expanding the research tools both in the view of doctrines and theory and in the view of practice, since use of such results is able to serve as a guide within the process of improvement and development of actual judicial organisation.

Implementation of the scientific results advanced during conduct of the study was realised within didactical and scientific activities of the author hereof. Such results were presented in the speeches at national and international scientific conferences and in the scientific articles published in specialised scientific journals and collections of articles. They may further serve for improvement and enrichment of the national legal practices and doctrines both in the direction of justice conceptualisation and in the direction of advancement of reforms in justice.

АННОТАЦИЯ

Оксана Кисарь-Лунгу. Начало процесса модернизации национальной юстиции. Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук. Специальность – 551.01 – Общая теория права.

Структура работы: введение, четыре главы, библиография из 310 источников. Результаты исследования изложены в 7 публикациях в сборниках научных статей и специализированных журналах.

Ключевые слова: модернизация, судебная организация, судебные инстанции, Трибунал, мировые судьи, независимость юстиции.

Область исследования докторской работы связана с изучением начала процесса модернизации национальной юстиции с точки зрения исторической перспективы, с акцентом на элементы судебной организации нового времени, внедрившиеся постепенно. Юстиции приписывается национальный характер ввиду национального характера коренных бессарабских жителей, для которых и должна была работать юстиция.

Цель и задачи работы. Цель работы, – исходя из нормативных и иных (как изданных, так и архивных) и литературных источников, дать общую характеристику комплексным процессам, проходившим в национальном пространстве (Бессарабии) в сфере судебной системы, а именно судебной организации, на первом этапе нового времени, т.е. во 2-ой половине XIX-го века – начале XX-го века. Задачи, поставленные для достижения цели: разработка теоретических концепций и практических моделей, предложенных для реформирования судебной системы в Российской Империи (частью которой являлась на тот момент и Бессарабия) в середине XIX-го века; объективная оценка процессов изменения судебной организации в Бессарабии и факторов, влиявших на подобные изменения в том, что касается как продвижения модернизации юстиции, так и ограничения демократического потенциала теоретической модели.

Научная новизна полученных результатов отражена во взаимосвязи различных моментов в ходе развития судебной организации, в демонстрации степени эффективности нормативно-юридических положений в зависимости от социально-политических факторов, в уточнении понятия судебной организации относительно с исследуемым периодом и во введении в научный оборот неизданных документов из Национального архива Республики Молдова.

Решённая научная проблема, обусловленная целью и задачами работы, состоит в выявлении ценности учений, основанных на национальном опыте в пределах национальной территории и в период иностранного господства (в Бессарабии), и в выявлении структурных и функциональных элементов процесса модернизации юстиции, равно как и трудностей, возникших на пути модернизации.

Теоретическая значимость работы обуславливается научной новизной и актуальностью темы исследования, а её результаты могут помочь в разработке обобщающих работ по общей теории права и истории права, поскольку они касаются модернизации юстиции и результатов данного процесса в зависимости от политики государства в социальной и национальной сфере.

Прикладная ценность работы состоит в представлении юстиции в тесной связи с социально-политическими явлениями соответствующего периода, что расширяет инструментарий исследования как в плане доктрин и теории, так и в практическом плане, поскольку использование данных результатов вполне может служить руководством в процессе совершенствования и развития современной судебной организации.

Внедрение научных результатов, совершенствовавшихся в ходе выполнения исследования, осуществлялось в рамках научно-преподавательской деятельности автора; результаты использовались в рамках национальных и международных научных конференций, равно как и в научных статьях, опубликованных в специализированных научных журналах и в сборниках статей. Они могут и далее служить для усовершенствования и улучшения национальной судебной практики и доктрины как в сфере концептуализации феномена юстиции, так и при продвижении реформ юстиции.

CHISARI-LUNGU OXANA

**DEBUTUL PROCESULUI DE MODERNIZARE
A JUSTIȚIEI NAȚIONALE**

SPECIALITATEA: 551.01 – TEORIA GENERALĂ A DREPTULUI

AUTOREFERATUL TEZEI DE DOCTOR ÎN DREPT

Aprobat spre tipar: 01.07.2016
Formatul hîrtiei 60×84 ¹/₁₆
Hîrtie ofset. Tipar ofset.

Tiraj 50 ex.
Coli de tipar: 1,75
Comanda nr.603

Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova
Str.Al.Mateevici, 60, Chișinău, MD-2009